

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

מרכזי קשר הורים-ילדים

מוגש לוועדה לזכויות הילד

י"ח באדר תשע"ח

5 במרס 2018

כתיבה: מריה רבינוביץ'

אישור: אורי טל-ספירו, ר' תחום שירותי מידע

גרסה לפני עריכה לשונית

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

תוכן

2	מבוא ותמצית
4	1. מרכזי קשר הורים-ילדים בישראל: רקע
5	2. נתונים
5	2.1 מרכזי קשר הפועלים בישראל
7	2.2. המשפחות המטופלות במרכזי הקשר
10	2.2.1 מאפייני הילדים המשתתפים במפגשים במרכזי קשר
10	2.3. מחקר ההערכה הארצי על מרכזי הקשר
11	3. סוגיות שונות בתחום הטיפול במרכזי הקשר
11	3.1. תהליך ההפניה לטיפול במרכז הקשר והתוכנית הטיפולית
12	3.2. הפיקוח במרכזי הקשר
13	3.3. ההחלטה בדבר המשך או סיום הטיפול במרכז קשר
14	3.4. משך הטיפול במרכזי קשר
15	3.4.1 המשפחות המטופלות בטיפול ממושך במרכזי הקשר
16	3.5. זמינות ונגישות
17	3.6. משאבים ותקציב
18	3.7. הביקורת על פעילות המרכזים ועל קבלת ההחלטה על מפגשים מפוקחים בהם
19	4. מבט משווה – מרכזי קשר בכמה מדינות אחרות

מבוא ותמצית

מסמך זה נכתב לבקשת יושבת ראש הוועדה לזכויות הילד חברת הכנסת יפעת שאשא ביטון לקראת דיון הוועדה בנושא פעילות מרכזי קשר הורים-ילדים.

מרכז קשר הורים-ילדים הוא מסגרת אזרית, מוגנת, תומכת ומקצועית לקיום מפגשים בין הורים לילדיהם במצבים של קונפליקטים במשפחה על רקע של פרידה, גירושין או אלימות וסיכון. ייחודו של מרכז הקשר הוא בטיפול בקשר הורה-ילד, כאשר הילדים אינם מתגוררים עם הוריהם או עם אחד מהם.¹ מרכז קשר נועד לבנייה והבניה מחדש של קשר בין הורים לילדיהם כשקשר זה אינו מתקיים בצורה עצמאית.² המטרה היא לבנות, במידת האפשר, תוכנית טיפול שתאפשר בצורה הדרגתית, לפי הצרכים והיכולות של הילדים ושל ההורים, לעבור מזמני שהות³ במסגרת מוגנת לזמני שהות עצמאיים וקבועים בקהילה, לבד מן המקרים שיחייבו פיקוח צמוד במשך זמן ארוך יותר.⁴

מרכזי הקשר בישראל הם שירות ארצי של השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (להלן גם: משרד הרווחה). המרכזים מופעלים על ידי המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות, על פי הוראות תקנון העבודה הסוציאלית, לפי ההנחיות ותחת הפיקוח של משרד הרווחה.

בסוף 2017 פעלו בישראל 66 מרכזי קשר הורים-ילדים הפרוסים בכל רחבי הארץ. מדי שנה מטופלים במרכזים כ-2,400 משפחות, בהן קרוב ל-4,000 ילדים.

המשפחות המטופלות במרכזי קשר מתמודדות עם משברים קשים כמו ניכור הורי, אי-קיום חלוקת זמני שהות, אלימות במשפחה, אי-מסוגלות הורית, סרבנות קשר מצד הילד, ילדים שגרים מחוץ לבית במסגרות ההשמה חוץ-ביתיות. **מרבית המשפחות מופנות אל מרכזי הקשר מתוקף החלטה של בית משפט או בית דין.** משרד הרווחה לא מסר נתונים על שיעורן של המשפחות הללו מכלל המשפחות המטופלות במרכזי הקשר. יותר מ-70% מן המשפחות המטופלות במרכזי הקשר לפי צו שיפוטי, מופנות לטיפול על ידי עובדים סוציאליים לסדרי-דין⁵ על רקע התמודדות עם משבר פרידה או גירושין ועם קשיים בחלוקת זמני שהות. שאר המשפחות הן משפחות שילדיהן נמצאים בהשמה חוץ-ביתית (אומנה, אימוץ, פנימיות), שמגיעות למרכזי הקשר בעקבות הפניה של העובדים הסוציאליים לחוק הנוער⁶ או משפחות שמופנות למרכזים על ידי העובדים הסוציאליים לענייני משפחה.

¹ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.
² ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017; תקנות עבודה סוציאלית 3.36: מרכז קשר הורים – ילדים, 5 במרץ 2009, משרד העבודה והשירותים החברתיים.

³ בהתאם להחלטה של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים המונח "זמני שהות" או "חלוקת זמני שהות" מחליף את המונח "הסדרי ראייה" בהקשר לתחום דיני משפחה.

⁴ תקנון עבודה סוציאלית 3.36: מרכז קשר הורים – ילדים, 5 במרץ 2009, משרד העבודה והשירותים החברתיים.

⁵ עובד סוציאלי לעניין סדרי דין, מתערב, באופן זמני, במשפחה לצורך אבחון ומתן חוות דעת והמלצות לערכאות משפטיות, בסוגיות הקשורות בטובתם של קטינים במשפחות במשבר גירושין, בדילמות הקשורות בהגנה על קורבנות אלימות במשפחה, בסוגיית אפטרופסות לחסויים וקטינים. בנוסף, מתוקף תפקידו, הוא אמון על סוגיות של אבהות, שינוי שם, שינוי דת, היתרי נישואין, חטיפת ילדים בין ההורים והתערבות רפואית בקטינים. התערבות של עו"ס לעניין סדרי דין הינה, בדרך כלל, מכוח צו של ערכאה משפטית או פנייה יזומה של ב"כ היועץ המשפטי לממשלה.

⁶ מקור: הוראות התקנון העבודה הסוציאלית 3.20: תפקידו ודרכי עבודתו של עובד סוציאלי לעניין סדרי דין, 30 בדצמבר 2014; משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

⁶ עובד סוציאלי לחוק הנוער (טיפול והשגחה) הנו עובד סוציאלי שעבר הכשרה מיוחדת לשמש בתפקידו וממונה על ידי שר העבודה והרווחה. תפקידו של עו"ס לפי חוק הנוער טיפול והשגחה הוא לסייע לילדים ובני נוער בסיכון ולנקוט בכל הפעולות

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

מרבית הילדים שטופלו במרכזי הקשר גרו בבית האם (69%-66%), כלומר, רוב ההורים שפגשו את הילדים במרכזי הקשר היו אבות.⁷

השירות במרכזי הקשר מיועד להיות מוגבל בזמן ומרבית ההתערבויות במרכזי הקשר אורכות לא יותר מכמה חודשים.⁸ כמחצית מן המשפחות המטופלות במרכזי הקשר מטופלות תקופה שאינה עולה על חצי שנה; בכ-13% מן המקרים הטיפול במרכזים נמשך יותר משנתיים.⁹ מפגש במרכזי הקשר אורך כחמישים דקות עד שעה.¹⁰ השירותים למשפחות הנמצאות בטיפול במרכזים ניתנים בחינם.

בין סוגי ההתערבויות במרכזי הקשר ניתן למנות: פיקוח על המפגשים (פיקוח בלבד); התערבות פרטנית (עבודה עם ילדים); התערבות דיאדתית - הורה וילד; הדרכת הורים; טיפול קבוצתי. משפחה אחת יכולה להיות מעורבת בכמה סוגי טיפול במרכז. כמו כן, קיימות במרכזים הדרכות קרובים שאינם הורים ותיווך הורים.¹¹ פרט לפיקוח על המפגשים, לא בכל המרכזים מתקיימים ההתערבויות מהסוגים שצוינו לעיל. במרכזי הקשר קיים מחסור במשאבים אשר אינו מאפשר כיום להרחיב את סל השירותים למשפחות הנזקקות לכך. על פי משרד הרווחה, המחסור נובע, בין היתר, מהעובדה כי עבודת העובדים הסוציאליים במרכזי הקשר מורכבת ודורשת מומחיות, ותק וניסיון רב בעבודה עם משפחות בקונפליקט גבוה. משום כך קיים לעיתים קושי לגייס עובדים במשאבים התקציביים הקיימים, לאור מורכבות העבודה והאינטנסיביות שלה.¹²

מחסור במשאבים עלול לגרום לעומסים במרכזים ולהמתנה של המשפחות. משרד הרווחה לא מסר מידע ונתונים על ההמתנה של המשפחות למרכזי הקשר. מהמשרד נמסר כי בשלוש השנים האחרונות גדל תקציב מרכזי הקשר, במטרה למנוע המתנה לשירות וכי ברוב מרכזי הקשר נפתרה בעיית ההמתנה וגורמי המשרד פועלים לפתור קשיים נקודתיים, אם אלו עולים.¹³ חשוב לציין כי עד לכניסת המשפחה לטיפול במרכזי הקשר והסדרת מפגשים מוגנים, לא מתקיימת חלוקת זמני שהות בין ההורה הלא משמורן לילד, ועל כן יש לזמן ההמתנה השלכות על רווחת ההורים וילדיהם.¹⁴

בחלק הראשון של המסמך מובאים נתונים על מרכזי הקשר הפועלים בארץ, על המשפחות המטופלות במרכזים אלו, ומידע בנוגע לסוגיות שונות בהפעלת המרכזים כגון אופן ההפניה לטיפול במרכז, משך הטיפול, תדירות הפגישות וסוגי פיקוח. בחלק השני של המסמך נציג בקצרה כמה נקודות עיקריות על פעילות מרכזי הקשר במדינות אחרות. יצוין כי המסמך אינו מרחיב בסוגיית תקצוב מרכזי הקשר וכוח

על מנת להגן על שלומם וביטחונם הפיזי והנפשי. עו"ס לפי חוק הנוער טיפול והשגחה נדרש להתערב ולפעול להגנתו של קטין הנקלע למצב של סכנה. המקור: משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [ילדים ונוער בסיכון](#).

⁷ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

⁸ טלי טופילסקי, שלי בלוד, רחל סבו-לאל: [המשפחות המקבלות טיפול ממוסד במרכזי קשר הורים – ילדים](#), מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

⁹ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

¹⁰ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

¹¹ טלי טופילסקי, שלי בלוד, רחל סבו-לאל: [המשפחות המקבלות טיפול ממוסד במרכזי קשר הורים – ילדים](#), מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

¹² מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

¹³ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

¹⁴ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: [מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי](#), מכון ברוקדייל בשיתוף וביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014.

האדם במרכזי הקשר, תנאי העסקתם של העובדים הסוציאליים במרכזים והכשרתם המקצועית, נושא הראוי להתייחסות נפרדת.

פעילות מרכזי הקשר הורים-ילדים מלווה במחקר הערכה. בשנים 2014 ו-2016 בוצעו שני מחקרי הערכה על-ידי מכון ברוקדייל בשיתוף האגף לתכנון מחקר והכשרה והשירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד הרווחה. ב-2014 נערך מחקר הערכה ארצי למרכזי הקשר וב-2016 נערך מחקר המשך, שבדק היבטים שונים בקרב המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזים. תוצאות המחקרים הללו יוצגו לאורך המסמך. במסמך מופיעים מונחים כגון הורה פוגש והורה משמורן. **הורה פוגש הוא ההורה אשר נפגש עם ילדו במרכזי הקשר; הורה משמורן הוא ההורה שניתנה לו המשמורת על הילד.** ההורה המשמורן הוא זה שבדרך כלל מביא את הילד למפגשים עם ההורה השני במרכזי הקשר.¹⁵

1. מרכזי קשר הורים-ילדים בישראל: רקע

מרכזי הקשר הראשון בישראל הוקם בחיפה בשנת 1994, על רקע עלייה בשיעור הגירושין ובמקרי אלימות במשפחה. המרכזים בארץ הוקמו לאחר למידת הדגמים הקיימים בארצות הברית ובהתאמה למציאות בישראל. מטרת המרכזים הייתה לאפשר מפגשים בפיקוח ובסביבה מוגנת, במצבים שבהם הקשר אינו מתאפשר בשל קונפליקט בין ההורים, או במצבים בהם הורה עלול לסכן את הילד.¹⁶ המטרות של מרכזי הקשר הורים-ילדים הן אלו:

- שימור והבניה מחדש של הקשר בין הורים לילדיהם לאחר שנפגע במהלך משבר פרידה או גירושין או במקרה של אלימות במשפחה, נתק ממושך או עזיבת הילדים את הבית (למקלט או לאומנה);
- הגנה על ילדים בסיכון במפגש עם אחד מהוריהם או עם שניהם;
- אבחון היחסים שבין הילד להורה בחלוקת זמני השהות של הקטין עם מי מהוריו;
- אכיפת פסקי דין בנושא חלוקת זמני שהות של הקטין עם מי מהוריו המחייבים פיקוח המקצועי.¹⁷

בראשית דרכם יועדו המרכזים למשפחות בתהליכי פרידה וגירושין, ובהמשך הורחבה פעילותם.¹⁸ **כיום מרכזי הקשר מיועדים לקבוצות אלו:**

- ילדים והורים שעל פי צו של הערכאות המשפטיות חל לגביהם פסק דין פיקוח על חלוקת זמני השהות של הקטין עם מי מהוריו;
- משפחות בטיפול המחלקות לשירותים חברתיים הנתקלות בקשיים בקיום חלוקת זמני שהות בין ילדים להוריהם ו/או מסכנות את ילדיהם;
- הורים הנזקקים לסיוע בהעברת הילדים בין ההורים בעת המפגשים, למניעת עימותים בעת ההעברה;

¹⁵ טלי טופילסקי, שלי בלוך, רחל סבו-לאל: **המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים**, מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

¹⁶ ענת שגב, עוי"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

¹⁷ אתר האינטרנט של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים: **משפחות בסכסוך משפטי (גירושין)**.

¹⁸ ענת שגב, עוי"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

- הורים וילדים המסרבים להיות בקשר ;
- ילדים השוהים עם אימם במקלט לנשים מוכות או בכל מסגרת מוגנת אחרת (דירת קלט, דירת מעבר) ויש מקום, על פי החלטת הערכאות המשפטיות או לפי דעתם של המטפלים, לאפשר מפגשים בין האב לילדים במסגרת מוגנת ובפיקוח.¹⁹

אפשר לחלק את אוכלוסיית היעד לשתי קבוצות עיקריות של משפחות:

1. משפחות המתמודדות עם משבר פרידה או גירושין ועם קשיים בחלוקת זמני שהות (מופנות למרכז הקשר על ידי עו"ס לחוק סדרי דין);
2. משפחות אשר ילדיהן נמצאים בהשמה חוץ-ביתית (מופנות למרכז הקשר על ידי עו"ס לחוק הנוער).²⁰

פעילות של מרכזי קשר הורים-ילדים מעוגנת בתקנון העבודה הסוציאלית (להלן גם: התע"ס) בנושא "מרכז קשר הורים-ילדים".²¹ הוראות התע"ס קובעות את המדיניות להפעלת מרכזי קשר, אופן הקמתם, דרכי פעילותם, הרכב הצוות של המרכזים, הרכב ועדות ההיגוי שמלוות את פעילות המרכזים, אופן השמירה על ביטחון הילד והמשפחות במסגרת פעילות המרכז ועוד.

2. נתונים

להלן יוצגו נתונים על מרכזי קשר שפועלים בישראל בשנים 2005, 2010, 2013 – 2016, ועל המשפחות שטופלו בהם. יצוין כי מרכז המחקר והמידע של הכנסת ביקש ממשרד הרווחה נתונים בכמה נקודות זמן, אשר כללו גם את השנה הראשונה להקמת המרכזים, וזאת על מנת להבין יותר לעומק את השינויים שעברו במשך השנים בדפוסי הפעילות של המרכזים ובמאפיינים של המשפחות המטופלות בהם. לצערנו, לא התקבלו נתונים על אודות השנה הראשונה בפעילות המרכזים.

2.1. מרכזי קשר הפועלים בישראל

בסוף 2017 פעלו בארץ 66 מרכזי קשר, שהם חלק ממערך השירותים המוצעים במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות, שאחראיות להפעלתם על פי הוראות תקנון העבודה הסוציאלית ובהובלת משרד הרווחה. השירות לרווחת הפרט והמשפחה במינהל לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים הוא האחראי לפיקוח על פעילות מרכזי קשר, על הבניית תורת העבודה, עדכון התע"ס ולקביעת נהלים בתחום.

מרכז קשר הוא שירות אזורי הנותן מענה לכלל האוכלוסייה באזור שבו הוא פועל. הקמת מרכז קשר נעשית על פי פנייה של הרשות המקומית למפקח השירות לרווחת הפרט והמשפחה במחוז לפי מספר תנאים, בהם:

¹⁹ תקנות עבודה סוציאלית 3.36: מרכז קשר הורים – ילדים, 5 במרץ 2009, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.
²⁰ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: **מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי**, מכון ברוקדייל בשיתוף וביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014.

²¹ הוראות תקנון עבודה סוציאלית (התע"ס) 3.36: מרכז קשר הורים – ילדים, תע"ס 1 במרס 2009.

- ברשות המקומית יש 12 משפחות, לפחות, הזקוקות לשירותי מרכז קשר;
- הרשות מקצה מבנה מתאים, הכולל חדר פעילות, חדר מזכירות, חדר לעובד הסוציאלי ולצוות המלווה.²²

על פי התע"ס, צוות המרכז אמור לכלול את בעלי התפקידים האלו: **עובד סוציאלי בעל ניסיון בעבודה עם משפחות וילדים** (חצי משרה); **מאבטח** שיהיה צמוד למרכז הקשר ויופעל בשעות הפעילות של המרכז (15 שעות אבטחה שבועיות); **עובד אדמיניסטרטיבי** (חצי משרה). כמו כן, בתע"ס יש המלצה להפעיל מתנדבים וסטודנטים מתחומים שונים בהכשרה מעשית בתחום עבודה סוציאלית, טיפול באומנויות, טיפול באמצעות בעלי חיים וכדומה. על פי התע"ס, היקף שעות העבודה של המרכז יעמוד על 20 שעות בשבוע ובמסגרת זו יטופלו 23 משפחות.²³

הפעלת מרכז הקשר מלווה על ידי ועדת היגוי, שאמורה להתכנס לפחות פעמיים בשנה. החברים בוועדה הם: מנהל המחלקה לשירותים חברתיים או נציג מטעמו; העובד הסוציאלי של מרכז הקשר; נציג של הארגון המפעיל את המרכז; מפקח השירות לרווחת הפרט והמשפחה; העובדים הסוציאליים לסדרי הדין ו/או לחוק הנוער מצטרפים לדיוני הוועדה בהתאם לצורך.

להלן מספר מרכזי הקשר הורים-ילדים שפעלו בישראל בשנים 2005 – 2017.

טבלה 1: מספר מרכזי הקשר הורים-ילדים שפעלו בישראל בשנים 2005 – 2017 ²⁴						
2017	2016	2015	2014	2013	2010	2005
66	65	64	63	63	63	66

מהנתונים עולה כי במהלך השנים חלו שינויים קלים במספר המרכזים. כאמור, בסוף 2017 פעלו 66 מרכזים, מספר זהה למספר המרכזים שפעלו בשנת 2005.

מרכזי הקשר האחרונים שהוקמו הם לאוכלוסייה דוברת ערבית בدير אל-אסד, במסעדה, בטירה, ובאל-קסום (לאוכלוסייה הבדואית בדרום), ובבאר טוביה. להלן נתונים על מרכזי קשר הורים-ילדים שפעלו בסוף 2017 בישראל, בפילוח לפי מחוז ולפי האוכלוסייה המטופלת בהם.

²² הוראת תקנון עבודה סוציאלית (התע"ס) 3.36: מרכז קשר הורים – ילדים, תע"ס 1 במרס 2009. מומלץ שבכל מרכז יהיה מטבח וחדר המתנה וכן אפשרות להשתמש בחצר או בגינה ובה מתקנים מתאימים.

²³ הוראת תקנון עבודה סוציאלית (התע"ס) 3.36: מרכז קשר הורים – ילדים, תע"ס 1 במרס 2009.

²⁴ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

טבלה 2: מרכזי קשר הורים-ילדים שפעלו בסוף 2017 בישראל ²⁵ (סה"כ 66 מרכזים)			
מחוז	מספר מרכזי הקשר	אוכלוסייה דוברת ערבית	אוכלוסייה חרדית
צפון	24	אום אל-פחם, דיר אל-אסד, דלית אל-כרמל (דרוזי), מסעדה (דרוזי), נצרת, עראבה, שפרעם (שמונה מרכזים)	
מרכז	21	טירה	אלעד
ירושלים	13	מזרח ירושלים	ביתר עילית ומודיעין עילית
דרום	8	אל-קסום (למגזר הבדואי)	

מהטבלה עולה כי שליש ממרכזי הקשר בצפון נועדו לדוברי ערבית (שמונה מרכזים מתוך 24). בשאר האזורים (מרכז, ירושלים ודרום) מרכזי קשר לדוברי ערבית היו כ-6% מהמרכזים (3 מרכזים מתוך 52). מרכזי קשר לאוכלוסייה החרדית מהווים כ-5% מכלל המרכזים (שלושה מרכזים מתוך 66).

2.2. המשפחות המטופלות במרכזי הקשר

כאמור, במרכזי קשר הורים-ילדים ניתן שירות כאשר קיים קושי בקשר בין הילדים לבין הוריהם או למשפחות על רקע מצבי משבר, סיכון, קונפליקט או יכולות הוריות לקויות. בדרך כלל מדובר בילדים שהוריהם בקונפליקט, ילדים באומנה או ילדים בתהליך אימוץ. כאמור, אפשר לחלק את אוכלוסיית המשפחות המופנות למרכזים לשתי קבוצות עיקריות:

1. משפחות המתמודדות עם משבר פרידה או גירושין ועם קשיים בחלוקת זמני שהות (מופנות למרכז הקשר על ידי עו"ס לחוק סדרי דין);
2. משפחות אשר ילדיהן נמצאים בהשמה חוץ-ביתית (מופנות למרכז הקשר על ידי עו"ס לחוק הנוער).²⁶

ממשרד הרווחה נמסר כי על-פי רוב, המשפחות המטופלות במרכזי הקשר מגיעות בעקבות צו שיפוטי. יצוין כי משרד הרווחה לא מסר נתון על שיעור המשפחות שמגיעות לטיפול במרכזי קשר מתוקף צו שיפוטי מכלל המשפחות שמגיעות לטיפול במרכזי הקשר.²⁷ נתונים לגבי משפחות שקיבלו הפניה למרכזי קשר שלא על פי צו שיפוטי לא נאספים על ידי משרד הרווחה.²⁸ על פי המשרד שיעור המשפחות שמגיעות למרכזי קשר ללא צו שיפוטי נמוך מאוד, מפני שמעטים המקרים בהם יש הסכמה בין ההורים

²⁵ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.
²⁶ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: [מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי](#), מכון ברוקדייל בשיתוף וביזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014.

²⁷ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.
²⁸ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

על קיום המפגשים במרכז הקשר בין ההורה הלא משמורן והילד, ובכפוף להתרשמות הגורם הטיפולי כי זהו אכן המענה המתאים.²⁹

כאמור, נתונים לגבי משפחות שקיבלו הפניה למרכזי קשר שלא על פי צו שיפוטי לא נאספים על ידי משרד הרווחה. לפיכך, להלן יוצגו נתונים לגבי המשפחות שטופלו במרכזי הקשר בעקבות צווים שיפוטיים בלבד. זהו נתון שאינו מציג תמונה מלאה של ההפניות למרכזי הקשר. עם זאת, מדובר ברוב המשפחות המטופלות במרכזי הקשר, ולכן הנתונים שיוצגו להלן עשויים לתת אינדיקציה למצב בשטח.

כאמור, כאשר מדובר במשפחות שהופנו למרכזי הקשר על ידי עובדים סוציאליים לסדרי-דין, הכוונה היא שאלו משפחות הנמצאות במשבר פרידה או גירושין. כאשר משפחות מופנות למרכזי הקשר על ידי עובדים סוציאליים לחוק הנוער או על ידי עובדים סוציאליים לענייני משפחה – מדובר במקרים של משפחות אומנה, משפחות מאמצות, מקרי אלימות במשפחה ואלימות כלפי ילדים, הורות לקויה ועוד.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה למשרד הרווחה בבקשה לפירוט הסיבות להפניית המשפחה למרכזי הקשר מעבר לסיבה העיקרית כגון פרידה, גירושין, השמה חוץ-ביתית, וזה על מנת להבין באילו מקרים מדובר באלימות פיזית או מינית בין ההורים או כלפי הילדים, הפרת חלוקת זמני שהות, סרבנות קשר ועוד. מהמשרד ביקשו שלא להעביר נתונים אלו על פי הפילוח המבוקש. גורמי המשרד הסבירו כי הנתונים, הנאספים לצורך תהליכי הכשרה והדרכה של העובדים ולצורך למידה פנים משרדית, נסמכים על דיווח עצמי של העובדים, לכן אין דרך לבחון את הנתונים ולתקפם. לפיכך, במשרד סבורים שאין זה יהיה נכון לפרסם כנתונים רשמיים של המשרד.³⁰ יצוין כי במחקר הערכה למרכזי הקשר (2016) שנערך בקרב המשפחות שמטופלות במרכזים תקופות ממושכות (מעל שנתיים; מדובר בכ-13% מכלל המשפחות המטופלות במרכזים), הוצגו סיבות מפורטות יותר להפניה למרכזי הקשר והם יפורטו בהמשך המסמך (פרק 3.4.1). באשר לסיבות ההפניה למרכזי הקשר בקרב כלל המשפחות המטופלות במרכזים, משיחה עם עובדת סוציאלית לסדרי-דין באחת העיריות במרכז הארץ עלו דוגמאות נוספות של הסיבות שבגינן הורים מופנים לטיפול במרכזי קשר, בהן: מחלה נפשית של ההורה הפוגש שאינה מאפשרת לו לפגוש את הילד ללא סיוע של הגורם המקצועי; הורה שחוזר ממאסר ממושך במהלכו לא ראה את הילד ואין לו כלים בתחום ההורות; הורים שמסיבות שונות (למשל מגורים רחוקים ממקום המגורים של הילד) פוגשים את ילדיהם לראשונה בגיל הגן וזקוקים לסיוע ביצירת קשר ראשוני ואמון מצד ההורה המשמורן.³¹ להלן נתונים על המשפחות, שהופנו למרכזים על פי צו שיפוטי, שטופלו במרכזי הקשר בשנים 2005, 2010, 2013-2016, בפילוח לפי הגורם המפנה למרכז.

²⁹ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

³⁰ מירי ספיר, מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, איילה מאיר, מנהלת השרות לרווחת הפרט והמשפחה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, דוא"ל, 28 בפברואר 2018.

³¹ טל גופנה, עובדת סוציאלית לסדרי – דין, שיחת טלפון, 28 בפברואר 2018.

במקרה זה לא ביקשנו נתונים סטטיסטיים על סיבות ההפניה למרכזי הקשר מפני שמדובר במרכז אחד מתוך 66 מרכזים שבינם שונות גדולה הן במספר המשפחות המטופלות והן גם לעתים מבחינת המאפיינים של המשפחות המטופלות.

טבלה 3 : משפחות שטופלו במרכזי הקשר על פי צו שיפוטי ³² (2016-2013, 2010, 2005)						
2016	2015	2014	2013	2010	2005	
2,378 (100%)	2,383 (100%)	2,423 (100%)	2,100 (100%)	2,428 (100%)	1,818 (100%)	סה"כ משפחות מטופלות במרכזי קשר על פי צו שיפוטי
1,688 (71%)	1,716 (72%)	1,769 (73%)	1,533 (73%)	1,749 (72%)	1,090 (60%)	משפחות שהופנו על ידי עו"ס סדרי-דין בגין פרידה/גירושין
15%	15%	17%	15%	15%	10%	שיעורן מכלל המשפחות שטופלו על ידי עו"ס לסדרי-דין ³³
690 (29%)	667 (28%)	654 (27%)	567 (27%)	679 (28%)	728 (40%)	משפחות שהופנו על ידי עו"ס לחוק הנוער או עו"ס משפחה שלא על ידי עו"ס סדרי-דין
4,040	מעל 3,390	מעל 4,000	3,360	מעל ³⁴ 4,120	2,518	ילדים במרכזי קשר

מן הטבלה עולה כי :

- חל גידול של כ-31% במספר המשפחות שטופלו במרכזי הקשר ב-2005 (1,818) לעומת המשפחות שטופלו במרכזים בשנת 2016 (2,378), אף שב-2005 וב-2016 פעלו בארץ 66 מרכזים. ייתכן שחלק מהעלייה במספר המשפחות המטופלות ניתן להסביר במספר ההולך וגדל של הגירושין באופן כללי.³⁵ נתונים של משרד הרווחה מראים כי בשנים שנבדקו מספר המשפחות שטופלו על ידי עובדים סוציאליים לסדרי-דין ברשויות לא עלה בשיעור דומה.³⁶ כך, בשנת 2005 טופלו על ידי עו"סים לסדרי-דין 10,437 משפחות; בשנת 2016 מספר המשפחות המטופלות עמד על 10,996: עלייה של כ-5% בלבד.
- בשנת 2005 המשפחות שהופנו לטיפול במרכזי הקשר היו כ-10% מכלל המשפחות שטופלו על ידי עובדים סוציאליים לסדרי-דין. משנת 2010 ועד 2016 שיעור המשפחות המופנות למרכזי הקשר מכלל המשפחות המטופלות על ידי עו"סים לסדרי-דין עלה בכ-50%, והוא עומד על כ-15% ברוב השנים שנבדקו. ייתכן שגם כאן ניתן להסביר חלק מהעלייה בשיעור המשפחות על ידי המספר ההולך וגדל של הגירושין באופן כללי. בהקשר זה נמסר משרד הרווחה כי את העלייה בשיעור

³² ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.
³³ הנתונים חושבו בהתאם לנתונים ממשרד הרווחה על סה"כ המשפחות שטופלות מדי שנה על ידי עובדים סוציאליים לסדרי-דין: שנת 2005 – 10,437; 2010 – 11,501; 2013 – 10,398; 2014 – 10,500; 2015 – 11,300; 2016 – 10,996.

³⁴ כך על פי נתוני משרד הרווחה.

³⁵ על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2014 התגרשו בישראל 14,430 זוגות. מספר זוגות המתגרשים עולה בהדרגה מדי שנה. כך למשל בשנת 2005 מספר זוגות המתגרשים עמד על 11,030, בשנת 2010 – על 13,042. שיעורי הגירושין הגולמיים בישראל ב-2014 היה 1.8 לאלף בקרב כלל האוכלוסייה; 1.9 לאלף בקרב יהודים; 1.5 לאלף בקרב מוסלמים; 0.7 לאלף בקרב נוצרים ו-1.1 לאלף בקרב דרוזים. שיעורים אלה גבוהים בלמעלה מפי שניים מהשיעורים המקבילים בתחילת שנות ה-70 הן בקרב יהודים והן בקרב מוסלמים. עם זאת, שיעורי גירושין באוכלוסייה הכללית נשארים ללא שינוי משמעותי משנת 2000 ונעים בין 1.6 ל-1.8 לאלף.

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תנועה טבעית: נישואין וגירושין, 2013-2014, דצמבר 2017.

³⁶ כאמור, הנתונים חושבו בהתאם לנתונים ממשרד הרווחה על סה"כ המשפחות שטופלות מדי שנה על ידי עובדים סוציאליים לסדרי-דין: שנת 2005 – 10,437; 2010 – 11,501; 2013 – 10,398; 2014 – 10,500; 2015 – 11,300; 2016 – 10,996.

המשפחות המופנות למרכזי הקשר ניתן להסביר בעלייה מתמשכת בטיפול במשפחות בתהליכי

פרידה וגירושין בסכסוך בעצימות גבוהה.³⁷

- לא ניכרים הבדלים משמעותיים במספר המשפחות המטופלות במרכזי הקשר בשנים 2010-2014, 2016, ומספרן נע בין 2,428 משפחות ב-2010 ל-2,378 ב-2016. בשנת 2013 הייתה ירידה במספר המשפחות המטופלות במרכזים, ובה טופלו 2,100 משפחות.

2.2.1. מאפייני הילדים המשתתפים במפגשים במרכזי קשר

כאמור, בשנים האחרונות משתתפים במפגשים במרכזי קשר קרוב ל-4,000 ילדים מדי שנה. בטבלה הבאה ניתן לראות את מקום מגוריהם של הילדים בזמן המפגשים במרכזי הקשר. לפי נתונים אלו ניתן להבין מיהו ההורה שנפגש עם ילדו או ילדיו במרכזי הקשר – ההורה הפוגש (הלא משמורן).

טבלה 4: מקום מגורי הילדים בזמן הטיפול במרכזי הקשר ³⁸			
2016	2015	2014	
66%	67%	69%	בבית האם
14%	12%	12%	בבית האב
19%	21%	19%	בהשמה חוץ ביתית

מהטבלה עולה כי בשנים שנבדקו, רוב הילדים שטופלו במרכזי הקשר גרו בבית האם (66%-69%) ולפיכך, רוב ההורים שפגשו את הילדים במרכזי הקשר היו אבות. באשר לגיל הילדים, מנתוני משרד הרווחה עולה כי במרכזי הקשר מבקרים ילדים מגיל לידה עד גיל 13 או מעט יותר. הגילים השכיחים ביותר של הילדים הם מגיל שנתיים עד שש (36%) ומגיל שש עד 12 (38%).³⁹ יצוין כי בתע"ס בנושא מרכזי קשר הורים-ילדים אין קביעה לגבי גיל הילדים המבקרים במרכזים.

2.3. מחקר ההערכה הארצי על מרכזי הקשר

בשנת 2014 פורסמו תוצאות מחקר הערכה ארצי של מרכזי הקשר הורים-ילדים. במסגרת המחקר נבחנו דרכי העבודה של מרכזי הקשר, מאפיינים של האוכלוסייה המטופלת בהם, שביעות הרצון של ההורים מן הטיפול במרכזים ותוצאות הטיפול – במועד סיומו ולאחר כשבעה חודשים. עורכות המחקר מציינות כי הסקר הטלפוני שנערך כשבעה חודשים לאחר סיום הטיפול בקרב 106 ההורים הלא-משמורנים, כלל כ-30% בלבד מהמשפחות שסיימו את הטיפול בתקופה המוגדרת, ובשל כך יש לנקוט זהירות בפירוש ממצאי הסקר.⁴⁰

³⁷ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

³⁸ ענת שגב, עו"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

³⁹ איילה מאיר, רינטה גורבטוב: [משפחות במצוקה](#), סקירת השירותים החברתיים 2015, פרק 4.2: מרכזי קשר הורים – ילדים. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, 2016.

⁴⁰ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: [מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי](#), מכון ברוקדייל בשיתוף וביזומת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014.

המחקר התבסס על מידע שנאסף על 406 משפחות שסיימו את הטיפול במרכזי הקשר ב-2011. המידע נאסף באמצעות טופסי ההפניה שמילאו אנשי המקצוע שהפנו את המשפחה, טופסי סיום הטיפול שמילאו אנשי הצוות במרכזים במועד סיום הטיפול וכן סקר.

על פי תיאור המשפחות שהשתתפו במחקר, 85% מהן הופנו למרכזים על רקע סכסוך גירושין, ו-15% הנוספים – על רקע של השמה חוץ-ביתית של הילד, לרוב במשפחות אומנה. יצוין כי נתונים שהצגנו קודם, יותר מ-70% מהמשפחות שהופנו למרכזים לפי צו שיפוטי הופנו על רקע סכסוך גירושין והשאר – על רקע השמה חוץ-ביתית ועל רקע מקרים אחרים המטופלים על ידי עו"סים לחוק הנוער ועו"סים משפחה.

במחקר מוסברת הסיבה לפער בין נתוניו לנתוני משרד הרווחה, כגון: השוני בסוג המידע על המשפחות, ובהגדרות. ייתכן עוד שההבדל נובע מכך שבמחקר השתתפו גם משפחות שהופנו למרכזים על פי צו שיפוטי וגם משפחות שהופנו למרכזים שלא על פי צו. ניתן להניח גם שבקרב המשפחות שהופנו למרכזים ללא צו שיפוטי, רוב המשפחות הופנו למרכזי הקשר בגין התמודדות עם סכסוך פרידה או גירושין. בתוך כך עולה גם החשיבות לתיעוד נתונים מלא על מנת ללמוד על פעילות המרכזים ועל כלל המשפחות שמטופלות במרכזים בפועל. יצוין כי נושא שיפור התיעוד עלה גם בתוצאות מחקר ההערכה הארצי. עורכות המחקר ציינו כי "חשוב לפעול להטמעת השימוש בטופסי ההפניה והסיכום, המאפשרים סטנדרטיזציה במעקב אחר עבודת המרכזים, כפי שנקבע בתע"ס, וכן לאסוף מידע על כלל הנושאים הנדרשים לתכנון הטיפול ולמעקב אחר תוצאותיו".⁴¹

המחקר בדק, בין היתר, את סוגיית תוצאות הטיפול במרכזי הקשר. מן המחקר עולה כי בעת סיום הטיפול, 71% מן המשפחות יצאו לזמני שהות עצמאיים, כלומר סיימו בהצלחה את הטיפול. במקרה של משפחות בסכסוך גירושין, הכוונה היא לקשר שוטף של הילדים עם ההורה הלא משמורן. במקרה של משפחות עם ילדים בהשמה חוץ-ביתית, הכוונה היא להמשך קיומם של זמני השהות בבית המשפחה האומנת או בבית ההורים הביולוגיים או לחזרה של הילד הביתה.

באשר לשביעות רצון של המשפחות מן הטיפול, מן המחקר עלה כי 66% מן ההורים הביעו חוסר שביעות רצון ממשך הטיפול בטענה כי הטיפול לא היה מתאים – לרוב בשל היותו ארוך מדי. בראיונות העומק שנערכו עם כמה מן ההורים עלה כי ההורים חשו קושי מעצם החובה להגיע לטיפול ומפני שהמפגשים מפוקחים ואינם מתנהלים בחופשיות. חלק מהאבות הלא משמורנים ציינו כי "חוסר הניטרליות", לטענתם, של פעילות עובדים סוציאליים, מפריע להם. עם זאת, המחקר מצא כי רבים מן ההורים הלא משמורנים הביעו שביעות רצון מן הטיפול: 91% מן ההורים הביעו שביעות רצון גבוהה מצוות המרכז. 68% מן ההורים שהתראיינו העריכו כי הטיפול במרכז תרם במידה רבה ליצירת קשר עם ילדיהם. ההורים אף העריכו כי הטיפול תרם לשיפור המצב הרגשי של הילד וכן לביטחונם העצמי של ההורים. 29% מן ההורים ציינו כי ביקורים במרכז סייעו לצמצום עוצמת הקונפליקט עם בת/בן הזוג.⁴²

3. סוגיות שונות בתחום הטיפול במרכזי הקשר

3.1. תהליך ההפניה לטיפול במרכז הקשר והתוכנית הטיפולית

כאמור, ההפניה למרכזי קשר נעשית באמצעות עובד סוציאלי לעניין סדרי-דין, עובד סוציאלי לחוק הנוער או עובד סוציאלי מהמחלקה לשירותים חברתיים המטפל במשפחה. במיעוט המקרים יש הסכמה בין ההורים על קיום המפגשים במרכז הקשר בין ההורה הלא משמורן והילד. במקרים אלה המשפחה תופנה

⁴¹ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: **מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי**, מכון ברוקדייל בשיתוף וביזומת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014.

⁴² שם.

למרכז הקשר ללא צו שיפוטי. במקרים של אי-הסכמה של ההורים בעניין ההפניה למרכז הקשר – ישנו צורך שהעובדים הסוציאליים יפנו לערכאות משפטיות, והחלטה הסופית על ההפניה למרכז הקשר תהיה של בית המשפט. קטינים אינם מעורבים בתהליך קבלת ההחלטות בדבר הטיפול במרכז הקשר.⁴³

באשר לילדים בהשמה חוץ ביתית הזקוקים למרכז קשר, ההפניה תהווה חלק מתוכנית כוללת שנקבעה בוועדת תכנון טיפול והערכה (ועדת החלטה), שמטרתה בנייה ו/או חידוש קשר בין הורים לילדים. אחת הסיבות לשימוש במרכזי הקשר בקרב משפחות השמה חוץ-ביתית היא במקרים של שהות הילדים באומנה חסויה.⁴⁴ אצל ילדים אלו ישנה חובה לקיים את המפגשים בין הילדים להוריהם הביולוגיים במרכזי הקשר.⁴⁵

לא כל המשפחות, שלגביהן נשקלת ההפניה למרכזי הקשר, יכולות לקבל סיוע במסגרתו. לפני קבלת ההחלטה על הטיפול במרכז קשר נבדקת התאמת המשפחה למרכז, בטרם קביעת תוכנית חלוקת זמני שהות ופיקוח. במידה שקיימת סבירות גבוהה להתנהגות אלימה או קשיים תפקודיים חריגים אשר אינם מאפשרים קיום מפגשים, עלולה להתקבל החלטה על אי-קיום המפגשים במרכז הקשר. על הגורם שמפנה את המשפחה למרכזי הקשר להכין את המשפחה למפגשים ולהסביר על המרכז, בדגש על הניטרליות של המרכז, על התפקיד של העובד הסוציאלי במרכז, על הפיקוח, על מקומו של ההורה המשמורן בעת המפגשים, על חשיבות העמידה בזמנים שנקבעו בתוכנית הטיפולית ועל אחראיות ההורים לקיום המפגשים.

התוכנית הטיפולית לקיום המפגשים במרכזי הקשר נקבעת על ידי העובד הסוציאלי של מרכזי הקשר בשיתוף עם הגורם המפנה. בתוכנית נקבעות דרכי העברת המידע וחלוקת התפקידים בעבודה עם המשפחה. במקרים של סרבנות קשר הגורם המפנה יהיה שותף פעיל בטיפול. בנוסף לבני המשפחה הגרעינית, למפגשים במרכזי קשר אפשר לצרף בני משפחה מורחבת, בהתאם לצורך.⁴⁶

בין סוגי ההתערבות במרכזי הקשר ניתן למנות: פיקוח על המפגשים (פיקוח בלבד); התערבות פרטנית (עבודה עם ילדים); התערבות דיאדתית - הורה וילד; הדרכת הורים; טיפול קבוצתי. משפחה אחת יכולה להיות מעורבת בכמה סוגי טיפול במרכז. כמו כן, קיימות במרכזים הדרכות קרובים שאינם הורים ותיווך הורים.⁴⁷ יצוין כי לא בכל המרכזים מתקיימות כל ההתערבויות האלו, וזאת בשל היעדר המשאבים כגון זמן, תנאים פיזיים וכח אדם (ראו פרק 3.6).

3.2. הפיקוח במרכזי הקשר

במרכזי קשר קיימים סוגים שונים של פיקוח, בהתאם למאפיינים של המקרה, סוג השירות שהמשפחה מקבלת במרכז ולפי רמת הפיקוח הנדרשת. לפיכך נקבעת גם נוכחותו של העובד הסוציאלי (או מי שמונה על ידו) במפגשים. הפיקוח יכול להיות מלא או חלקי, עם נוכחות פיזית של העובד הסוציאלי או באמצעות

⁴³ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

⁴⁴ הכוונה היא לאומנה שפרטי מקום המגורים או עניינים אחרים הקשורים למשפחות האומנה חסויים מפני הורי הילד או מפני גורמים אחרים.

⁴⁵ סקירת השירותים החברתיים 2016, פרק 3: משפחות במצוקה, חלק ד': המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים, מחקר הערכה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, נובמבר 2017, עמ' 260.

⁴⁶ הוראת תקנות עבודה סוציאלית (התע"ס) 3.36: מרכז קשר הורים – ילדים, תע"ס 1 במרס 2009.

⁴⁷ טלי טופילסקי, שלי בלוך, רחל סבו-לאל: המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים, מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

מראה דו-צדדית, וידאו או נוכחות בעת העברות בלבד.⁴⁸ רמות הפיקוח נעות בין רמה נמוכה מאוד (למשל, כאשר מרכז הקשר משמש מקום מעבר בין הבתים בלבד) לרמה גבוהה מאוד (למשל, כשקיים צורך במעורבות מוגברת של איש ביטחון בעת המפגש).⁴⁹

רמת הפיקוח תלויה במאפיינים רבים של המשפחה ושל היחסים בה. לדוגמה, על פי נתונים משנת 2015, כחמישית מהילדים שבטיפול מרכזי הקשר (21%) נמצאו בהשמה חוץ-ביתית ופגשו את הוריהם במרכזי קשר. משפחות אלו דורשות תשומות טיפוליות והשגחה ייחודית עקב קשיי התפקוד של ההורים, מורכבות הבעיות ואפיוני האוכלוסייה. לרוב נדרש פיקוח מלא וצמוד וכן טיפול לטווח ארוך במרכזי הקשר.⁵⁰

בדרך כלל רמת ההתערבות והפיקוח של העובד הסוציאלי במפגשים פוחתת עם הזמן, בהתאם לאבחון ולהערכת הקשר עם הילד. **ההחלטה על שינויים ברמת הפיקוח בתוכנית הטיפול ועל יציאה למפגשים עצמאיים מתקבלת עם הגורם המפנה (עו"ס לעניין סדרי דין או לעניין חוק הנוער) המעורב בטיפול במשפחה ובדרך כלל באישור של בית המשפט.**⁵¹

בנוסף למפגשים משפחתיים מפקחים, חלק מהמשפחות משתתפות גם במפגשים קבוצתיים, וזאת בהתאם להחלטה של הגורמים המטפלים.⁵²

3.3. ההחלטה בדבר המשך או סיום הטיפול במרכז קשר

הטיפול במרכז הקשר מגיע לסיומו לאחר שהתקבלה החלטה בידי הגורם המפנה כי הושגו המטרות הטיפוליות כפי שאלו נוסחו בתחילת המפגשים ובהחלטת בית המשפט. כמו כן, לפעמים המפגשים מסתיימים ביוזמת ההורים שמפסיקים להגיע למרכז.⁵³

הגורם המקצועי מטעם המרכז שבתחום סמכותו לקבל החלטות על סיום המפגשים או על המשכם הנו ועדת סיכום והערכה. ועדה זו אמורה להתקיים בעבור כל משפחה שנמצאת בטיפול במרכז הקשר, כל חצי שנה.

בתום כל מפגש נרשם סיכום בטופס סיכום מפגש במרכז הקשר. בתום שישה חודשים לקיום המפגשים במרכז הקשר, עובדי המרכז ממלאים טופס סיכום והערכה תקופתית שמועבר גם לגורם המפנה ו/או לעובד הסוציאלי המטפל. **מתקיים דיון משותף של כל הגורמים המטפלים, לרבות, הגורמים המפנים, צוות מרכז הקשר, ומפקח מחוזי של השירות לרווחת הפרט והמשפחה.** במסגרת הדיון נעשית הערכה תקופתית ונבנית תוכנית המשך.

ההערכה המחודשת ותוכנית המשך יובאו לידיעת ההורים, ולפי הצורך גם לידיעת בית המשפט או בית הדין. מפקח השירות מאשר על גבי טופס הארכת זמני שהות במרכז הקשר את תוכנית המשך. **בתום המפגשים במסגרת מרכז הקשר, העובד הסוציאלי של המרכז מעביר דוח סיכום והערכה תקופתית לעובד הסוציאלי המטפל, עם המלצה בעניין המשך הקשר.**⁵⁴

⁴⁸ הוראת תקנות עבודה סוציאלית (התע"ס) 3.36 : מרכז קשר הורים – ילדים, תע"ס 1 במרס 2009.

⁴⁹ טלי טופילסקי, שלי בלוח, רחל סבו-לאל: **המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים**, מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

⁵⁰ איילה מאיר, רינטה גורבטוב: **משפחות במצוקה**, סקירת השירותים החברתיים 2015, פרק 4.2 : מרכזי קשר הורים – ילדים. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, 2016.

⁵¹ ש.ם.

⁵² הוראת תקנות עבודה סוציאלית (התע"ס) 3.36 : מרכז קשר הורים – ילדים, תע"ס 1 במרס 2009.

⁵³ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

⁵⁴ הוראת תקנות עבודה סוציאלית (התע"ס) 3.36 : מרכז קשר הורים – ילדים, תע"ס 1 במרס 2009.

על פי נתוני מחקר ההערכה שתוצאותיו יוצגו להלן (2016), לגבי רוב המשפחות הנמצאות בטיפול ממושך (ראו הסבר בפרק 3.4.1) במרכזי הקשר (66%), מתקיימות ועדות הערכה בתדירות שנקבעה בתקנון עבודה סוציאלית, כאמור, פעם בחצי שנה. עם זאת, ממצא זה אינו מתקיים לגבי שליש מהמשפחות (כ-33%),⁵⁵ ולגביהן אין יישום מלא של הוראות התע"ס.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה אל משרד הרווחה בשאלה אם חברי המשפחה (הורים וילדים) שותפים בתהליך קבלת ההחלטה בדבר תחילת המפגשים במרכזי הקשר, בדבר המשך המפגשים או בדבר סיומם. ממשרד הרווחה לא נמסר מידע על שיתוף הורים בתהליכים אלו. באשר לילדים, כאמור, המשרד מסר כי ילדים אינם מעורבים בתהליך קבלת ההחלטות.⁵⁶

3.4. משך הטיפול במרכזי קשר

משך המפגשים ותדירותם נקבעים על ידי הגורמים המעורבים בטיפול במשפחה או על ידי בית המשפט. השירות במרכזי הקשר מיועד להיות מוגבל בזמן ומרבית ההתערבויות במרכזי הקשר אורכות לא יותר מכמה חודשים.⁵⁷

על פי מחקר הערכה ארצי (2014) 63% מן המרכזים היו פתוחים לקבלת משפחות עד יומיים בשבוע, ורק 14% מהם היו פתוחים חמישה ימים בשבוע. על פי משרד הרווחה, מפגש במרכז קשר אורך כחמישים דקות-שעה.⁵⁸ להלן נציג נתונים על משך הטיפול במרכזי הקשר, כפי שהתקבלו ממשרד הרווחה.

טבלה 5: משך הטיפול במרכזי הקשר הורים-ילדים ⁵⁹						
2016	2015	2014	2013	2010	2005	משך הטיפול
48%	46%	47%	51%	57%	נתון חסר	עד שישה חודשים
39%	41%	40%	38%	30%		משישה חודשים ועד שנתיים
13%	13%	13%	11%	13%		מעל שנתיים

מן הטבלה עולה כי:

- בשנים 2010 ו-2013 מעט יותר ממחצית מהמשפחות שטופלו במרכזי הקשר - טופלו במשך תקופה שאינה עולה על חצי שנה. בשנים 2014 – 2016 שיעורן של המשפחות הללו ירד מתחת ל-50% ועלה שיעור המשפחות שטופלו במרכזי הקשר בתקופה שבין שישה חודשים עד שנתיים.

⁵⁵ טלי טופילסקי, שלי בלוך, רחל סבו-לאל: המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים, מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

⁵⁶ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

⁵⁷ טלי טופילסקי, שלי בלוך, רחל סבו-לאל: המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים, מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

⁵⁸ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

⁵⁹ ענת שגב, ע"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

- כמעט בכל השנים שנבדקו, שיעור המשפחות שטופלו במרכזי קשר במשך יותר משנתיים מכלל המשפחות המטופלות, עמד על כ-13%, פרט לשנת 2013 בה שיעורן של המשפחות הללו עמד על 11%.
- לא התקבלו נתונים על משך הטיפול במרכזי הקשר בשנת 2005.

על פי ממצאי מחקר הערכה שבדק את המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים-ילדים (2016, ראו הסבר בפרק 3.4.1), זמן ממוצע של מפגש בקרב משפחות בטיפול ממושך דומה לזה של כלל המשפחות המטופלות במרכזי הקשר, אך תדירות המפגשים נמוכה יותר. זאת ועוד, בהשוואה בין קבוצות ההתערבות בקרב המשפחות בטיפול ממושך נמצא כי משך המפגשים ארוך יותר ותדירותם גבוהה יותר בקרב המשפחות שהופנו למרכזי הקשר עקב סכסוך פרידה וגירושין, לעומת משפחות שהופנו על רקע השמה חוץ – ביתית.

3.4.1. המשפחות המטופלות בטיפול ממושך במרכזי הקשר

כאמור, שיעור המשפחות שטופלו במרכזי קשר במשך יותר משנתיים מכלל המשפחות המטופלות עמד על כ-13%. ב-2016 נערך מחקר הערכה שבדק את המשפחות המקבלות את הטיפול הממושך במרכזי הקשר בישראל.⁶⁰ בחלק זה נציג את הממצאים העיקריים של המחקר. נציין כי ממצאי המחקר מתבססים על הדיווחים שנאספו מהעובדים הסוציאליים על המשפחות שטופלו במרכזי קשר תקופה ממושכת, ולא על דיווח עצמי של בני המשפחות הללו.

המחקר מצא כי כמחצית מהמשפחות שנמצאו בטיפול ממושך הופנו למרכזי הקשר על רקע של השמה חוץ-ביתית של הילדים (כ-51%), ו-49% על רקע של סכסוך גירושין (נזכיר כי על פי נתונים של משרד הרווחה שהוצגו לעיל, בשנים האחרונות, כ-70% מכלל המשפחות שטופלו במרכזי הקשר על פי צו שיפוטי הגיעו למרכזים בגין סכסוך גירושין).

נתוני המחקר לימדו על שיעור גבוה של משפחות (44%) עם רקע של הזנחה ו/או אלימות כלפי הילדים. בקרב 17% מהמשפחות הילדים סבלו מפגיעה פיזית; ב-5% מהמשפחות הילדים נפגעו מינית;⁶¹ ב-23% מן המשפחות הילדים נחשפו לאלימות מילולית ורגשית; וב-30% מהמשפחות הם סבלו בעבר מהזנחה.⁶² במחקר נמצאו הבדלים בין הקבוצות בשיעור המשפחות שהייתה בהן הזנחה ו/או אלימות כלשהי כלפי הילדים: 33% מן המשפחות בקבוצת סכסוך וגירושין לעומת 54% בקבוצת ההשמה החוץ-ביתית. ההבדל נובע בעיקר משיעורי ההזנחה שהיו גבוהים יותר בקרב משפחות ההשמה החוץ-ביתית משיעור ההזנחה

⁶⁰ טלי טופילסקי, שלי בלוק, רחל סבו-לאל: המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים, מכון ברוקדייל, ביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה בשיתוף האגף לשירותים אישיים וחברתיים, השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ספטמבר 2016.

אוכלוסיית המחקר כללה 247 משפחות שהיו בזמן המחקר בטיפול ממושך במרכז קשר או שסיימו בשנה האחרונה טיפול ממושך במרכז קשר. במחקר נכללו כל המשפחות באוכלוסיית המחקר שמרכזי הקשר מילאו בעבורן את כלי המחקר; סה"כ 184 משפחות (74% מאוכלוסיית המחקר). כמו כן, במהלך המחקר בוצעו שבעה ראיונות רקע, חמישה עם מנהלי מרכזי קשר ושניים עם בכירות ממטה השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד הרווחה.

⁶¹ מקרים של פגיעה מינית אינם מתייחסים בהכרח לפגיעה מינית על ידי בן משפחה.

⁶² העובדים הסוציאליים השיבו בנושא רק במקרים ודאיים, ועל כן ייתכן כי בפועל שיעורי האלימות גבוהים יותר.

בקרב משפחות סכסוך הגירושין (53% לעומת 7%, בהתאמה). שיעור הפגיעה הפיזית והמינית היו דומים בשתי הקבוצות ("סכסוך גירושין": 17%-ו-5% לעומת "השמה חוץ-ביתית": 16%-ו-6%, בהתאמה).⁶³

מרבית המשפחות בטיפול ממושך במרכזי הקשר נמצאו בטיפול 3-5 שנים, וממוצע משך הטיפול בהן עמד על 4 שנים. לא נמצא הבדל משמעותי בין שתי קבוצות ההתערבות במשך הטיפול, אך חוקרות המחקר ראו שרק בקבוצת "סכסוך גירושין" נמצאו משפחות שמוטופלות במרכזי הקשר מעל 10 שנים.

בין הסיבות העיקריות להתמשכות המפגשים כפי שנמצא במחקר: קושי במשפחה שאינו צפוי להשתנות בהמשך (ב-81% מכלל המשפחות שבטיפול ממושך); תפקוד הורי לקוי (60% מכלל המשפחות שבטיפול ממושך); סיבה זו מאפיינת 72% ממשפחות "ההשמה החוץ – ביתית"; קונפליקט בעצימות גבוהה בין ההורים שאינו נפתר (28% מכלל המשפחות; כ-50% מהמשפחות בסכסוך גירושין). מהמחקר עלה גם כי בקרב 45% מן המשפחות שטרם סיימו טיפול, נכון לתקופת המחקר, נבחנו חלופות לקיום זמני שהות שלא במסגרת מרכזי הקשר. אלו לא התממשו לרוב בשל סירוב המרכז או המשפחות לקחת אחריות על המפגשים, או סירוב של העובד הסוציאלי לחוק הנוער להסדר שהוצע.

באשר לרמת הפיקוח במפגשים בקרב המשפחות המוטופלות במרכזי הקשר תקופות ארוכות, נמצא כי ברוב המשפחות בטיפול ממושך (67%) רמת הפיקוח במפגשים לא הייתה גבוהה: ב-41% מן המשפחות רמת הפיקוח הייתה נמוכה ומרכזי הקשר שימש בעיקר מקום מפגש או מקום מעבר בין הבתים, וב-26% מן המשפחות רמת הפיקוח הייתה בינונית ונדרש פיקוח חלקי בלבד על המפגשים. על פי עורכות המחקר, הממצא שלפיו משפחות רבות נפגשו במרכזי הקשר מעל לשנתיים ברמת פיקוח נמוכה, העלה שאלה בנוגע למטרות המפגש במרכזי הקשר ובנוגע לצורך בהמשך קיומם של המפגשים במרכזי הקשר לגבי משפחות אלה. עם זאת, בשליש מן המשפחות (33%) עדיין נדרשה רמת פיקוח גבוהה עד גבוהה מאוד לאורך כל המפגש.

באשר להשלכות של הטיפול הממושך, לגבי 66% מן המשפחות, העובדות הסוציאליות דיווחו שחל שיפור בקשר בין הילדים להורים הפוגשים; ברוב המקרים התמשכות הטיפוליים נתפסה כמיטיבה: בקרב 71% מן המשפחות התמשכות המפגשים היטיבה עם הילדים וב-74% היטיבה עם ההורים הפוגשים. בקרב 17% מן המשפחות, התמשכות הטיפול נתפסה כמזיקה לילדים וב-14% כמזיקה להורים הפוגשים.

כמו כן, מן המחקר עלה כי לטיפול הממושך יכולות להיות השלכות שליליות ברמת הארגון. למשל, העומס על המרכז יוצר רשימות המתנה, ומקשה קיום פיקוח תקין על שאר המשפחות שזקוקות לכך. נוסף על כך, האופי המורכב של מצב משפחות אלו, ללא פתרון חלופי באופן, גורם למעמסה רגשית על העובדים במרכזים.

3.5. זמינות ונגישות

על פי התע"ס המסדיר את פעילותם של מרכזי הקשר, המרכזים אמורים לפעול בכל ימות השנה, למעט ימי המנוחה והחגים. כמו כן על המרכזים לפעול לפחות יום בשבוע במהלך חופשות מרוכזות וחול המועד פסח וסוכות. אין בידנו נתונים על היקפי הפעילות של מרכזי הקשר כיום. יצוין כי ממצאי מחקר הערכה ארצי שנערך במרכזי הקשר וצוין לעיל (2014), העלו כי רק 32% ממרכזי הקשר, שנבדקו במהלך המחקר,

⁶³ סקירת השירותים החברתיים 2016, פרק 3: משפחות במצוקה, חלק ד': המשפחות המקבלות טיפול ממושך במרכזי קשר הורים – ילדים, מחקר הערכה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, נובמבר 2017, עמ' 267.

היו פתוחים בחול המועד סוכות ופסח. על מנת להתגבר על הבעיה, לפחות חלקית, נעשו ניסיונות להגביר את תדירות המפגשים בתקופה שלפני חול המועד ואחריו.

מבחינת הנגישות של המרכזים לאוכלוסייה המטופלת, כאמור, מרכזי הקשר פרוסים ברחבי הארץ, כולל באזורים פריפריאליים. עם זאת, מחקר ההערכה הארצי מצא תדירות נמוכה יותר של מפגשים בקרב משפחות שמופנות לטיפול במרכזים על רקע השמה חוץ-ביתית. זו עשויה לנבוע, בין היתר, מן המרחק הגאוגרפי בין מקום מגורי ההורים למקום מגורי הילד או מפיזור של כמה ילדים במשפחות אומנה שונות.⁶⁴ בעיה זו עלולה להתקיים גם במקרים של משפחות בסכסוך פרידה/גירושין, כאשר אחד ההורים או שני ההורים חיים במרחק מסוים מן המרכז שבו נקבעו המפגשים.

באשר לרשימת ההמתנה למרכזים, בעת ביצוע המחקר, ב-39% מן המרכזים שנבדקו במהלך המחקר המתינו 73 משפחות ברחבי הארץ להתחיל את הטיפול במרכז הקשר. זמן ההמתנה נע בין תקופה של עד חודש לתחילת הטיפול (רוב המקרים) לשלושה חודשים. נמצאו גם כמה מקרים בהם המשפחות המתינו תקופה ארוכה אף יותר.

עורכות המחקר ציינו כי עד לכניסת המשפחה לטיפול במרכז הקשר והסדרת מפגשים מוגנים לא מתקיים הסדר זמני שהות בין ההורה הלא משמורן לילד, ועל כן יש לזמן ההמתנה השלכות על רווחת ההורים וילדיהם.⁶⁵

מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה אל משרד הרווחה בשאלה בנושא משך ההמתנה של משפחות לטיפול במרכזים ועל האופן שבו מסייעים למשפחות הממתנות. מהמשרד לא נמסרו מידע ונתונים על ההמתנה של המשפחות למרכזי הקשר. מהמשרד נמסר כי בשנתיים האחרונות גדל תקציב מרכזי הקשר באופן משמעותי, במטרה למנוע המתנה לשירות. ברוב מרכזי הקשר נפתרה בעיית ההמתנה וגורמי המשרד פועלים לפתור קשים נקודתיים, אם אלו עולים.⁶⁶

3.6. משאבים ותקציב

על פי משרד הרווחה, במרכזי הקשר קיים מחסור במשאבים אשר אינו מאפשר כיום להרחיב את סל השירותים למשפחות הנזקקות לכך. המחסור נובע, בין היתר, מהעובדה כי עבודת העובדים הסוציאליים במרכזי הקשר מורכבת ודורשת מומחיות, ותק וניסיון רב בעבודה עם משפחות בקונפליקט גבוה. משום כך קיים לעתים קושי לגייס עובדים במשאבים התקציביים הקיימים, לאור מורכבות העבודה והאינטנסיביות שלה.⁶⁷

מידע שהתקבל מאחד המרכזים במרכז הארץ מאשש את המידע של משרד הרווחה. על פיו, תקצוב כח האדם כפי שהוא היה עד היום אינו מותאם לעובדים ותיקים ובעלי ניסיון (שהם אנשי המקצוע המתאימים לאיש תפקיד כזה) אלא לשכר של עובדים מתחילים. אין מספיק כח אדם להפעיל את מרכז הקשר יותר שעות או עם צוות יותר מתוגבר (במידת הצורך) ואין מספיק כח אדם על מנת להכין את

⁶⁴ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: **מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי**, מכון ברוקדייל בשיתוף וביזומת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014.

⁶⁵ שם.

⁶⁶ ענת שגב, עוי"ס, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 12 בדצמבר 2017.

⁶⁷ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

המפגש ולשוחח עם בני המשפחה לפני ו/או אחרי המפגש ועל מנת להפעיל קבוצות להורים. כמו כן, עד כה התקציב לא הותיר כספים מספקים להצטיידות, חד פעמית או שוטפת, כגון: ריהוט, משחקים, חומרי יצירה, מימון הפעלות שונות, כיבוד וכד'.⁶⁸

בשנת 2016 הופעלה במשרד הרווחה קבוצת למידה שהגדירה מחדש את תפיסות העבודה במרכזי הקשר שתאפשר הרחבת סל השירותים הניתנים במרכז. הרחבה זו מחייבות שינוי בתקציב, בתעריף, בהכשרה ובדרכי העבודה במרכזי הקשר. היום שוקדים במשרד הרווחה על הרחבת התקציב לצורך הטמעת השינוי. במשרד הרווחה מציינים כי באפריל 2018 יפתח קורס לעובדי מרכזי הקשר, שמטרתו הטמעת תפיסת העבודה בקרב העובדים על פי התפיסה שגובשה בקבוצת הלמידה.⁶⁹

מקורות מימון התקציב של המרכזים נעשה על פי שיטת מימון תואם (מצי'נג), כאשר 75% מן התקציב מגיע ממשרד הרווחה ו-25% נוספים – מהרשות המקומית המפעילה את המרכז. על פי משרד הרווחה, בשנת 2015 עמד התקציב למרכזי הקשר על חמישה וחצי מיליון ש"ח. בשלוש השנים האחרונות הוגדל התקציב של מרכזי הקשר והוא עומד כיום על 10.24 מיליון ש"ח.⁷⁰ כלומר תוך כשלוש שנים, כמעט הוכפל התקציב של המרכזים. בשל העדר נתונים זמינים בקובצי התקציב של משרד האוצר, על תקציבי מרכזי הקשר בשנים 2017-2018, לא עלה בידנו להצליב את נתוני משרד הרווחה האלו.

3.7. הביקורת על פעילות המרכזים ועל קבלת ההחלטה על מפגשים מפוקחים בהם

בשנים האחרונות סוגיית קיום המפגשים המפוקחים במרכזי הקשר עלתה על סדר היום הציבורי בנושא בפני עצמו ובהקשרים של דיונים בנושאים כגון תפקודם של העובדים הסוציאליים לחוק הנוער ולסדרי דין, הוצאת ילדים מהבית, חלוקת זמני שהות, חזקת גיל הרך ועוד.

הביקורת על המפגשים המפוקחים נשמעת בין היתר כחלק מהביקורת בסוגיה רחבה יותר – תסקירים של העובדים הסוציאליים לסדרי דין, קביעת משמורת וחלוקת זמני שהות בהליך הגירושין. הביקורת על המפגשים המפוקחים במרכזי הקשר מגיעה בעיקר מההורים הלא משמורנים, אשר מגיעים למרכזים ומתמודדים עם הקשיים הנובעים מהעובדה שהמפגש מתנהל באופן מפוקח, לא חופשי, מוגבל בזמן ובמקום, ועל-פי רוב, באופן שנכפה עליהם בצו שיפוטי, ובתנאים שאינם תמיד "טבעיים" למפגש עם הילד. הורים אלו מעבירים ביקורת גם על קבלת ההחלטה על ההפניה למרכז קשר בטענה כי ההחלטה לקיים ביקורים מפוקחים עם ילדיהם התקבלה באופן לא שיווני, ומלינים על מעורבות המדינה בעניינם.

הביקורת והתלונות על הפעלת המרכזים מגיעות לא רק מצד ההורים הפוגשים את ילדיהם במסגרת המרכז אלא גם מצדם של ההורים המשמורנים, המתלוננים על רמת הפיקוח במפגשים שלא מספיק גבוהה לדעתם או על הנגישות ועל זמינות המרכזים.⁷¹

⁶⁸ טל גופנה, עובדת סוציאלית לסדרי – דין, שיחת טלפון, 28 בפברואר 2018.

⁶⁹ מירי ספיר, עובדת סוציאלית ארצית לסדרי דין ומפקחת ארצית על מרכזי הקשר, מכתב, 28 בפברואר 2018.

⁷⁰ יפית הלוי, מרכזת בכירה (תקצוב ותמחור אגפי), אגף שירותים אישיים וחברתיים, משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים, דוא"ל, 5 במרס 2018.

⁷¹ נתונים אלו נאספו ממקורות מידע שונים במהלך העבודה על המסמך ובשיחות עם אנשי מקצוע. בין החומרים: דוח של צוות בדיקה בנושא: עבודתן של פקידות הסעד לסדרי דין, בראשות פרופ' ורד סלונים-נבו, נובמבר 2008; מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי, מכון ברוקדייל בשיתוף וביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014; פסק דין של בית המשפט העליון לעתירה למתן צו על תנאי, 2111/11, בפני: כבוד השופטת א' חיות, כבוד השופט ע' פוגלמן, כבוד השופט י' עמית, העתירים נגד המשיב: משרד הרווחה. העתירה המכוננת נגד מדיניות משרד הרווחה בכל הקשור להפעלת מרכזי

בינואר 2006 התמנה על ידי סגן שר הרווחה דאז, הרב אברהם רביץ ז"ל, צוות בדיקה בנושא תפקודם של העובדים הסוציאליים לסדרי דין ("פקידי סעד לסדרי דין", בשמם הקודם) בראשותה של פרופ' ורד סלונים-נבו (להלן גם: צוות הבדיקה סלונים-נבו).⁷² הרקע למינוי הצוות היו טענות של גורמים שונים בכל הנוגע לעבודתן של פקידי הסעד. כך, למשל, נטען כי התרבות הארגונית והפרקטיקה הנוהגת במערך פקידי הסעד מוטות ומובילות לקיפוח גברים. תלונות אחרות הופנו נגד פקידי סעד שאישרו מפגשים בין ילדים לבין אבות, שנטען כנגדם שהם אלימים. בכתב המינוי התבקש הצוות לבדוק, בין היתר, את תהליך הגיבוש של תסקירי פקידי הסעד בעניין משמורת ילדים וחלוקת זמני שהות בהמלצות לערכאות המשפטיות.

המסמך הנוכחי אינו עוסק בתהליך גיבוש של התסקירים ועל קביעת חלוקת זמני שהות ולכן לא נרחיב כאן על עיקרי הוועדה והמלצותיה. עם זאת נציין כי אחת ההמלצות של צוות הבדיקה הייתה על מינוי אומבודסמן עצמאי למשרד הרווחה, שיוסמך לבדוק את כל התלונות בנוגע לעובדים סוציאליים לסדרי דין.⁷³ הגוף האמור לא הוקם במשרד הרווחה. מהמשרד נמסר כי הסיבה לכך היא כי תסקיר הנו חוות דעת שנעשית על פי צו של בית המשפט ועל כן המקום הראוי לביקורת על חוות הדעת או להתנגדות לה הוא במסגרת ההליך המשפטי. עוד נמסר מהמשרד כי התלונות בנוגע לענייני סדרי דין מגיעות למחלקת פניות הציבור של המשרד וכל אחת נבדקת על ידי המחוז הרלבנטי ובפיקוח של העו"ס הראשית לעניין סדרי דין.⁷⁴

4. מבט משווה – מרכזי קשר בכמה מדינות אחרות

בפרק שלהלן נציג כמה נקודות מרכזיות על הפעילות של מרכזי קשר במדינות ארה"ב, קנדה, אוסטרליה ובריטניה וכן נציג את עיקרי הסקירה שנערכה במסגרת מחקר הערכה ארצי למרכזי קשר הורים-ילדים,⁷⁵ שהוצג במסמך זה לעיל.

בשל לוח הזמנים הקצר להכנת סקירה משווה, הסקירה תתייחס להיבטים של הגדרה, מטרות, מודל והפעלה של מרכזי הקשר במדינות שנבדקו, ולא ייסקרו בה מחקרי הערכה ומחקרים אקדמיים שנכתבו בנושא מרכזי קשר.

• הקמת המרכזים ומטרותם

מרכזי הקשר הראשונים הוקמו בארצות הברית בעקבות העלייה בשיעור הגירושין וביעור האלימות במשפחה, מתוך הכרה בחשיבות הרבה המיוחסת לקשר של שני ההורים עם הילד ובשל העובדה כי העדר

קשר ולעבודתם של פקידי סעד; פרוטוקול משיבת הוועדה לזכויות הילד בנושא "מעורבות הרשויות, למען הילד, בעת משברי גירושין והתמודדות עם תופעת "ניכור הורי", 24 באוקטובר 2017, טרם פורסם; טל גופנה, עובדת סוציאלית לסדרי דין, מכתב, 4 במרס 2018; עו"ד קרן הורוביץ, מנהלת היחידה למדיניות וחקיקה במרכז רקמן, אוניברסיטת בר אילן, שיחת טלפון, 4 במרס 2018.

⁷² דו"ח של צוות בדיקה בנושא: [עבודתן של פקידות הסעד לסדרי דין](#), בראשות פרופ' ורד סלונים-נבו, נובמבר 2008.

⁷³ להמלצה זו הייתה התנגדות מצד מיעוט מחברי הוועדה ובהם נציגת הלשכה המשפטית של משרד הרווחה. עמדת הלשכה המשפטית של משרד הרווחה הסתכמה בכך שאין זה ראוי או נחוץ ליצור מערכת מקבילה לבחינת תסקירי משמורת וחלוקת זמני שהות, נוסף לזו הקיימת במסגרת ההליכים המשפטיים. מקור: דו"ח של צוות בדיקה בנושא: [עבודתן של פקידות הסעד לסדרי דין](#), בראשות פרופ' ורד סלונים-נבו, נובמבר 2008.

⁷⁴ איילה מאיר, מנהל השרות (רווחת הפרט והמשפחה), שירות לרווחת הפרט והמשפחה, משרד העובדה הרווחה והשירותים החברתיים, דוא"ל, 4 במרס 2018.

⁷⁵ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: [מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי](#), מכון ברוקדייל בשיתוף וביוזמת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014; פרק 1.1 רקע: מרכזי קשר בעולם.

של מי מהם עלול להשפיע על התפתחותו הרגשית, האינטלקטואלית והחברתית.⁷⁶ כדי להגן על הילד, לאפשר לו ליהנות מיתרונות הקשר עם שני הוריו ומתוך אחריות המדינה לשלמו הפיזי והנפשי ולקיים מפגשים בפיקוח ובסביבה מוגנת. בעקבות ארצות הברית, וכמענה לדרישה הולכת וגדלה שעלתה מן השטח, החלו לפעול ברחבי העולם מרכזי קשר וכיום קיימים מרכזים כאלה במדינות רבות בהן אוסטרליה, קנדה, ניו זילנד, צרפת, סקוטלנד ובריטניה.⁷⁷

• הגופים האחראים על הפעילות של מרכזי קשר וקיום מפגשים מפוקחים

בשונה מהמצב בישראל – כאמור מרכזי קשר בארץ פועלים באחריות ובפיקוח של משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים – מרכזי קשר במדינות שנבדקו פועלים תחת ארגוני גג. מדובר בעמותות שלא למטרות רווח, אשר מפתחות סטנדרטים לפעילות של המרכזים, מאפשרות שיתוף ידע מקצועי והתייעצות בין אנשי מקצוע.

הצטרפות של מרכזי קשר לארגוני גג אלו היא וולונטרית ומותנית בהתחייבות לשמור על הסטנדרטים האלו ולפעול על פיהם. פעילות המרכזים אינה מעוגנת בחקיקה,⁷⁸ עם זאת הארגונים פועלים בהתאם לחוקים הקיימים בתחום סדרי דין וזכויות הילד ובהתאם להסדרי החקיקה לפעילות הארגונים ללא מטרות רווח. באוסטרליה פעילות מרכזי קשר מרוכזת על ידי האיגוד של מרכזי קשר לילדים באוסטרליה (The Australian Children's Contact Services Association, ACCSA) – ארגון ללא מטרת רווח.⁷⁹ בבריטניה, האיגוד הלאומי של מרכזי קשר לילדים (National Association of Child Contact Centres – NACCC) הוא עמותה שמפעילה ומפקחת על פעילותם של 400 מרכזי קשר ברחבי המדינה.⁸⁰ ארגון גג של מרכזי קשר בארה"ב ובקנדה הוא רשת לביקורים מפוקחים (Supervised Visitation Network – SVN). גם ארגון זה פועל ללא מטרות רווח ומאפשר הפעלת רצף של שירותים המאפשרים לילדים להיות בקשר עם שני הורים.⁸¹

כאמור, תחת ארגוני גג אלו פועלים ארגונים שונים המפעילים את המרכזים ברמה מקומית. למשל, ב-2014 הופעלו 104 מרכזי קשר מקומיים במדינת אונטריו שבקנדה על ידי 37 ארגונים קהילתיים נפרדים.⁸²

⁷⁶ ב-1992 קבוצת מומחים העוסקים בתחום סדרי דין בארה"ב ובקנדה הקימו לראשונה רשת לביקורים מפוקחים (Supervised Visitation Network – SVN), אשר במסגרתה פיתחו סטנדרטים וקווים מנחים להפעלת מרכזי קשר. מקור: Judy Newman, Program Manager, Supervised Access Program, Ministry of the Attorney General, Province of Ontario, Canada; Keynote Presentation Child Protection Conference Barnevernsdagene, Stavanger, Norway, April 2014.

⁷⁷ מרים נבות, הסתר פאס, הילה צדקה: מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי, מכון ברוקדייל בשיתוף וביזומת האגף למחקר, תכנון והכשרה והאגף לשירותים אישיים וחברתיים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פברואר 2014; פרק 1.1 רקע: מרכזי קשר בעולם.

⁷⁸ מרים נבות ואחרות: מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי, מכון ברוקדייל, פברואר 2014.

⁷⁹ [The Australian Children's Contact Services Association \(ACCSA\)](http://www.accsa.org.au)

⁸⁰ [National Association of Child Contact Centers \(NACCC\)](http://www.naccc.org.uk), UK.

⁸¹ [Supervised Visitation Network](http://www.svn.org.uk), last visit: 3 March 2018

⁸² Judy Newman, Program Manager, Supervised Access Program, Ministry of the Attorney General, Province of Ontario, Canada; Keynote Presentation Child Protection Conference Barnevernsdagene, Stavanger, Norway, April 2014.

• מטרת המרכזים

הגדרות השירות ואוכלוסיות היעד המטופלות במרכזי הקשר וכן המטרות של המרכזים במדינות הללו דומים לאלו שבישראל. לדוגמה, באוסטרליה באתר של בית המשפט לענייני משפחה מוגדרים מרכזי קשר הורים-ילדים (Children's contact centers and services) כמסגרת המהווה מקום ניטרלי, בטוח וממוקד בילדים, לביקורים מפוקחים עם הורים או עם אנשים אחרים בעלי משמעות בחייו של הילד. המרכזים מסייעים להורים הנמצאים במצבי סכסוך לנהל זמני שהות עם ילדיהם.⁸³ אתר ממשלתי לקידום נושא המשפחה באוסטרליה מתאר את מרכזי הקשר כגוף שמעניק שירותים המסייעים להורים ולילדים לשמור על קשר, כאשר קיימים קשיים בשל סכסוך בעוצמה גבוהה בין ההורים או בשל חשש לבטיחות חברי המשפחה. מרכזי הקשר מספקים מקום ניטרלי למעבר של הילד מהורה להורה במסגרת הביקורים ומסגרת לביקורים מפוקחים, במידת הצורך.⁸⁴

בבריטניה, על פי ההסבר של האיגוד הלאומי של מרכזי הקשר לילדים, מרכזי הקשר מהווים מקום בטוח לילדים לפגוש את הוריהם שאינם חיים איתם. הדגש הושם על ילדים להורים שנפרדו ושבעקבות כך חווים בעיות התנהגותיות, כולל התנהגות אנטי-חברתית, מצוקה ובעיות פיזיות ורגשיות.⁸⁵ במרכזי הקשר ניתן לפגוש גם בני משפחה אחרים.⁸⁶

• סטנדרטים לפעילות מרכזי קשר

ארגוני גג במדינות שנבדקו קובעים סטנדרטים⁸⁷ לפעילותם של מרכזי הקשר, מפקחים על פעילותם לפי הסטנדרטים הללו, מפתחים תוכניות התערבות וטיפול בעבור המשפחות המטופלות במרכזים ומכשירים את הצוותים העובדים במרכזים.

תהליך ההסמכה של המרכזים הוא תהליך וולונטרי, והוא מבטיח כי כל השירותים הניתנים למשפחות במרכזי קשר במדינה ניתנים בהתאם לתקנים מוסכמים, איכותיים ובטוחים. הסטנדרטים מתעדכנים על ידי ארגוני גג בהתאם לעדכוני חקיקה, מחקר ושינויים בתחום שמתרחשים עם הזמן.

במסמכי סטנדרטים באוסטרליה ובבריטניה קיימת התייחסות נפרדת למפגשים מפוקחים ולמפגשים שמתקיימים ללא פיקוח שניתנת בהם האפשרות לקבל יעוץ וסיוע של אנשי הצוות שבמרכז. בסטנדרטים יש התייחסות ספציפית למפגשים מסוגים שונים המתקיימים במרכזי קשר וקביעה ברורה באילו מקרים יתקיימו מפגשים שונים.

במסמכי הסטנדרטים של מרכזי הקשר במדינות שנבדקו ישנה התייחסות מיוחדת לעניין של **ניטרליות** בפעילות המרכזים בהקשר של ביקורים מפוקחים. גם בישראל סוגיית השמירה על עמדה ניטרלית של העובדים כלפי הסכסוך הזוגי היא אחד העקרונות החשובים והייחודיים בעבודת מרכזי הקשר.⁸⁸ פירושה

⁸³ Family Court of Australia: [Children's contact centers and services](#)

⁸⁴ An Australian Government Initiative: Family Relationship online, [Berry Street Victoria Children's Contact Service](#). Last visit: 3 March 2018.

⁸⁵ [UK National Association of Child Contact Centers](#), last visit: 5 March 2018.

⁸⁶ UK, NACCC National Standarts, [Guidance Manual for Supervised Child Contact Services, 2017](#);

⁸⁷ USA, Canada: Supervised Visitation Network, [Standards for Supervised Visitation Practice](#), 2006; UK NACCC National Standarts, [Guidance Manual for Supervised Child Contact Services, 2017](#); The Australian Children's Contact Services Association: [Standards for Children's Contact Services, 2008](#).

⁸⁸ מרים נבות ואחרות: [מרכזי קשר הורים – ילדים](#): מחקר הערכה ארצי, מכון ברוקדייל, פברואר 2014.

של ניטרליות היא שמירה על גישה אובייקטיבית ומאוזנת על ידי מספקי שירותים במרכזי קשר הורים – ילדים, אשר אינם נוקטים עמדה כלפי הורה זה או אחר. מתן שירות באופן ניטרלי נועד להבטיח כבוד לכל המטופלים ולמסוגלות ההורית שלהם ולהגן על הילדים המשתתפים במפגשים מפוקחים. יצוין כי בשמירה על ניטרליות אין כוונה להתעלמות מהתנהגויות כגון התעללות או אלימות מכל סוג.⁸⁹

• מרכזי קשר ייעודיים וסוגים של פיקוח והתערבויות טיפוליות בהם

על פי עורכות מחקר ההערכה הארצי למרכזי הקשר בישראל שצוין לעיל (2014), בספרות המחקרית נידונה האפשרות של פיתוח מרכזי קשר ייעודיים עבור משפחות המופנות למרכז הקשר על רקע השמה חוץ-ביתית של ילדיהן, בנפרד ממרכזי קשר עבור משפחות המופנות על רקע סכסוך גירושין. ההנחה העומדת בבסיס הצעה זו היא כי מאפיינים שונים של המשפחות מצריכים טיפול שונה.⁹⁰

כיום ישנה פרקטיקה להפעיל מרכזים נפרדים למפגשים מפוקחים ולמפגשים לא מפוקחים, בהם קיימים שירותי תמיכה במשפחות. בבריטניה קיימים מרכזי קשר נפרדים שבהם מתקיימים מפגשים תחת פיקוח (Supervised Centres), ומרכזים נפרדים שבהם ניתנת תמיכה למשפחות שהמפגש עם הילד לא חייב להיות בפיקוח אלא מתקיים במרכז במטרה לקבל כלים לקיום קשר או לאפשר קשר עם ילד – מרכזים תומכי קשר (Supported Centres). ישנם גם מרכזים שבהם מתקיימים שני סוגים של המפגשים.⁹¹

שימוש בפיקוח נעשה כאשר נקבע כי ילד נפגע מהורה באופן כלשהו או נמצא בסיכון כלשהו במהלך מפגש עם ההורה/בן משפחה. לדוגמה, במקרה שהרקע למפגשים הוא אלימות מינית, אין אפשרות לקיים מפגשים ללא פיקוח. במקרים שבהם הורים נמצאים בקונפליקט, אך אין רקע של אלימות ישנה אפשרות לקיים את המפגשים במרכזים ללא פיקוח – במרכזי תומכי קשר.

על פי סטנדרטים של מרכזי הקשר בבריטניה, מרכזים תומכי קשר (Supported Centres) מהווים מסגרות ניטרליות המאפשרות לפתח ולשמור על קשר בין ילד לבין ההורה הלא משמורן או עם בן משפחה אחר שלא גר עם הילד. מרכז תומך קשר מתאים למשפחות כאשר עבורן לא נמצא סיכון משמעותי לילד או לסביבתו של הילד. מפגשים במרכזים מסוג זה יכולים להתקיים בשטח לא מוגדר של המרכז, באופן חופשי וללא פיקוח. בזמן המפגש, הילד נמצא באחריות ההורים. במרכזים אלו לא נכתבים דוחות על המפגשים, אך מוצעים בהם שירותי ייעוץ למשפחות.⁹²

הפניות לביקורים מפוקחים מתקבלות בדרך כלל על ידי בית משפט, קצין מבחן, רשות מקומית או מרכז קשר אחר לילדים. מפגשים בפיקוח מבטיחים בטיחות ורווחה נפשית של ילד. הפעלת מפגשים מפוקחים דורשת מפגשים מוסמכים, מיומנים ובטוחים מספיק כדי להתערב מיד בעת הצורך, אשר גם יכולים לעבוד באופן מקצועי עם ילדים שעברו פגיעה ועם מבוגרים במצוקה.

הסטנדרטים של מרכזי הקשר בארה"ב מבחינים בין פיקוח טיפולי (therapeutic supervision) לבין פיקוח רגיל במפגשים (supervision). את המפגשים שבהם מתקיים פיקוח טיפולי, מקיים מומחה לבריאות הנפש שהוא גם בעל ניסיון בקיום מפגשים מפוקחים, אשר מעניק ליווי טיפולי למשתתפי המפגש. המפקח

⁸⁹ USA: Supervised Visitation Network, [Standards for Supervised Visitation Practice](#), 2006.

⁹⁰ מרים נבות ואחרות: מרכזי קשר הורים – ילדים: מחקר הערכה ארצי, מכון ברוקדייל, פברואר 2014.

⁹¹ NACCC National Standarts, [Guidance Manual for Supervised Child Contact Services](#), 2017.

⁹² שם.

בפיקוח טיפולי יכול להיות גם סטודנט לתואר שני או מתמחה בתחום בריאות הנפש.⁹³ לגבי מפגשים שבפיקוח רגיל אין חובה שיתקיימו בנוכחות איש מקצוע מתחום בריאות הנפש.

באוסטרליה, מפגשים מפורחים יכולים להתקיים גם מחוץ למרכזי הקשר. עובדי המרכזים יכולים לסייע בקיום המפגשים במקום מוסכם אחר, למשל בבית או בטיול. כמו כן, הפיקוח יכול להתקיים לא רק בביקור פיזי אלא גם בשיחת טלפון או באינטרנט.⁹⁴

• מימון

מקורות המימון של מרכזי הקשר: בבריטניה ובארצות הברית מצאנו כי אחד ממקורות המימון של המרכזים הוא התמיכה הממשלתית. בבריטניה, התמיכה הממשלתית למרכזי קשר מגיעה באמצעות מתן מענקים שנתיים על ידי משרד החינוך הבריטי. התמיכה ניתנת במסגרת מתן תמיכה ממשלתית לארגוני מתנדבים בקהילה (voluntary and community sector (VCS) organizations).⁹⁵

בארצות הברית ישנה תמיכה ממשלתית בפעילות של ארגונים המאפשרים ביקורים עבור הורים שאינם משמורנים (Visitation Program). חוק הביטחון הסוציאלי (Social Security Act)⁹⁶ מסדיר מתן מענק ממשלתי שנתי בסך 10 מיליון דולר לארגונים המפעילים את המרכזים. המענקים מחולקים על ידי מינהלת ילדים ומשפחות (Administration for Children and Families) של משרד הבריאות והשירותים הסוציאליים (Department of Health and Human Services). לא מדובר במקור מימון מלא של המרכזים אלא במענק שנתי בתנאים מסוימים. ב-2014-2016 חולקו 54 מענקים מדי שנה.⁹⁷

מקור מימון נוסף למרכזי קשר הוא תשלום שנגבה מההורים עבור חלק מהשירותים הניתנים במרכזים. להלן דוגמה למחירון במרכזי הקשר באחת הערים בבריטניה. תשלום עבור שעת עבודה על הכנת מסמכים לבית המשפט/ליווי בבית המשפט – 50 פאונד (כ-300 ₪); מפגש מפורח (שעה) – 20 פאונד (כ-120 ₪); מפגש ללא פיקוח – 15 פאונד (כ-90 ₪); התייעצות מומחה (שעה) – 20 פאונד (כ-120 ₪); הכנת תוכנית מפגשים עם ההורים (חצי שעה) – 15 פאונד (כ-90 ₪).⁹⁸

⁹³ USA, Canada: Supervised Visitation Network, [Standards for Supervised Visitation Practice](#);

⁹⁴ The Australian Children's Contact Services Association: [Standards for Children's Contact Services, 2008](#).

⁹⁵ GOV.UK. [Press release](#).

⁹⁶ [USA Social Security Administration](#): Social Security Act, Title IV, Part D, Section 469B, Public Law 104-193.

⁹⁷ Federal Grants Wire: [Grants to states for Access and Visitation Programs](#). Last visit: 26 February 2018; by Social Security Act, Title IV, Part D, Section 469B, Public Law 104-193.

⁹⁸ Jigsaw: Family Support Services, UK, Ryde, Isle of Wight: [price list](#). Last visit: 27 February 2018.

